



VAN PATROON TOT VISIE

Tool en taal voor ruimtelijke planning in de Hoeksche Waard



VAN PATROON TOT VISIE

Tool en taal voor ruimtelijke planning in de Hoeksche Waard

COLOFON

Van patroon tot visie

Tool en taal voor ruimtelijke planning in de Hoeksche Waard

Bijlage bij master thesis “Democratic Landscape”

April, 2015

Eva Smits

Student ID: 4008022

evasmits91@gmail.com

Mentor team

Machiel van Dorst *Environmental Design*

Dominic Stead *Spatial Planning and Strategy*

Gecommitteerde

Ype Cuperus *Architectural Engineering and Technology*

Technische Universiteit Delft

Faculteit Bouwkunde, afdeling Urbanism

 Urbanism

 TU Delft Delft
University of
Technology

VOORWOORD

Als ik één onderwerp mag noemen wat me tijdens mijn studie altijd heeft geboeid dan is dat samenwerking. En dan bedoel ik niet alleen samenwerking tussen architecten en stedenbouwkundigen onderling, maar vooral samenwerking met andere disciplines zoals civiele techniek, landschapsarchitectuur en bijvoorbeeld economie. Of met andere sectoren in de samenleving, zoals het bedrijfsleven en overheden. Tijdens de bachelor is mij eens verteld dat je als urbanist opgeleid wordt tot professioneel “mediator”. De urbanist is de persoon die communiceert met tal van actoren en als het ware de losse eindjes aan elkaar knoopt. Ik ben dan ook van mening dat samenwerking cruciaal is om tot goed doordachte, duurzame ruimtelijke oplossingen te komen.

Voor u ligt het boek “*Van patroon tot visie*”, onderdeel van het afstudeeronderzoek “*Democratic Landscape*”, waarin deze zogeheten “transdisciplinaire” samenwerking tussen planners, besluitvormers, ondernemers, maar ook bewoners centraal staat. Ik ben namelijk van mening dat deze laatste groep de komende jaren een steeds belangrijkere rol zal gaan spelen.

Dit boek dient als handreiking voor eenieder die geïnteresseerd is in samenwerking tussen planners, besluitvormers, ondernemers en bewoners. Ik hoop dat u net zoveel plezier beleeft aan het lezen van het boek als ik had in het maken ervan.

Eva Smits
Zoetermeer, april 2015

INHOUDSOPGAVE

0) INLEIDING	9	3) IN DE PRAKTIJK	63
Aanleiding van dit boek	10	Naar een ontwerptool	64
Handleiding	12		
1) DE METHODE	15	BRONNEN	69
A Pattern Language	16	Meer informatie	70
Een manier van communiceren	18	Illustratieverantwoording	72
2) PATRONEN	21		
Overzicht	22		
Patronen ingedeeld naar thema	26		

INLEIDING

AANLEIDING VAN DIT BOEK

Onze samenleving verandert voortdurend. Crises en het milieu spelen een belangrijke rol in deze verandering. De huidige economische crisis heeft gezorgd voor grote financiële tegenslagen en bezuinigingen, waaronder in de overheidssector. Het gevolg is een verregaande decentralisatie van nationale overheidstaken naar de lokale overheden: de gemeenten. Maar in plaats van de beoogde geldbesparing leidt dit vooral tot onmacht en onzekerheid bij gemeenten. Zij hebben vaak niet de juiste kennis en kunde om de grote hoeveelheid taken – waaronder ruimtelijke planning – uit te voeren. Daarnaast is er vaak sprake van concurrentie tussen gemeenten onderling, omdat hun budget grotendeels afhankelijk is van subsidies van de nationale overheid.

Een goede samenwerking tussen gemeenten en andere actoren lijkt dus essentieel bij het uitvoeren van gemeentelijke (plannings-)taken. Maar dit is makkelijker gezegd dan gedaan. Ondanks een groeiend besef dat samenwerking tussen actoren nodig is om kennis en middelen te bundelen en zo tot goede oplossingen te komen is er nog geen duidelijkheid over hoe deze samenwerking gefaciliteerd moet worden. Dit is de aanleiding geweest voor het afstudeeronderzoek “*Democratic Landscape*”, waarin getracht wordt een brug te slaan tussen theorie en praktijk. Het onderzoek kijkt naar de mogelijkheden van “collaborative planning”, een sociale benadering van projectplanning. Hierbij worden een aantal criteria voor succesvolle samenwerking geïdentificeerd. Vervolgens wordt gekeken naar hoe deze criteria ingezet kunnen worden om het huidige

planningssysteem te verbeteren en te versterken. Zo wordt er een methode ontwikkeld die uitgaat van het principe van “netwerk governance”: een manier van besluitvorming gebaseerd op samenwerking tussen actoren uit de overheid, wetenschap, het bedrijfsleven, maar ook de burgermaatschappij.

Deze laatste groep lijkt vandaag de dag een steeds belangrijkere rol te spelen. De oorzaak is de eerdergenoemde decentralisatie van overheidstaken. Binnen de ontstane “participatiesamenleving” wordt geacht dat burgers zich meer gaan inzetten voor hun eigen leefomgeving en de overheid slechts een faciliterende rol speelt. Maar hoe zit dit met ruimtelijke planning? Kan de burger hierin ook een grotere rol spelen? En hoe moet deze rol worden

vormgegeven? Dit is verder onderzocht met behulp van de “patroontaal”, welke oorspronkelijk is ontwikkeld door Christopher Alexander in 1977. Waar de patroontaal in Alexander’s werk dienst deed als ontwerpinstrument wordt het in dit afstudeeronderzoek vooral gebruikt als communicatiemiddel tussen professional, overheid en leek. Het onderzoek focust zich hierbij op de Hoeksche Waard, een eiland in de zuidwestelijke delta. De bewoners van de Hoeksche Waard voelen zich nauw verbonden met het bijzondere landschap, hun leefomgeving. Uit veldonderzoek blijkt dan ook dat zij zich er graag voor inzetten. Met behulp van de patroontaal is getracht bewoners invloed te geven op toekomstige plannen voor de regio en ze mee te laten denken. Dit patronenboek is hiervan het resultaat.

Het patronenboek “*Van patroon tot visie*” vormt een belangrijk onderdeel van het afstudeeronderzoek “*Democratic Landscape*”. Het boek beschrijft de 18 patronen die met behulp van veldonderzoek zijn ontwikkeld en de ambitie van de Hoeksche Waard weergeven. Ze zijn samengesteld op basis van samenwerking met besluitvormers, ondernemers en burgers en dienen als richtlijn voor het opstellen van een toekomstvisie voor de regio. Het boek kan gebruikt worden als naslagwerk door bijvoorbeeld andere gemeenten en overheden of eenieder die geïnteresseerd is in burgerparticipatie.

HANDLEIDING

De patroontaal is een instrument dat helpt om de kern van (mogelijke) planningsbeslissingen te beschrijven en in verband te brengen met elkaar. Elk patroon beschrijft een bepaalde gedachte, visie of ambitie. Vervolgens beschrijft het patroon mogelijke manieren om deze ambities waar te maken, zonder daarbij twee keer dezelfde oplossing te gebruiken. Het patroon is dus richtinggevend en laat de planner of besluitvormer daarbij vrij in het vormgeven van de precieze uitwerking. Deze uitwerking is overigens ook afhankelijk van verdere samenwerking tussen actoren. Tegelijkertijd zijn patronen een handig instrument om informatie op een overzichtelijke manier te ordenen. De patroontaal is dus zowel inspiratiebron voor diverse actoren als communicatiemiddel tussen de expert en de leek.

Ondanks dat patronen zich door hun onderlinge verbondenheid lastig laten indelen zijn de patronen in dit boek - om de leesbaarheid te vergroten - geordend naar thema. Deze thema's zijn: landschap, leefbaarheid, economie en duurzaamheid.

De opbouw van een patroon

De patronen in dit boek zijn opgebouwd volgens een vast stramien. Dit stramien is gebaseerd op Van Dorst's aangepaste versie van Alexander's patroontaal (Van Dorst, 2005). Hoewel de thema's en de inhoud van de patronen in dit boek specifiek op de Hoeksche Waard zijn gericht, is de methode zelf generiek en toe te passen op elk ander gebied.

De rechterpagina laat een voorbeeldpatroon zien en geeft aan hoe een patroon gelezen kan worden.

Thema, nummer en titel van patroon

Ieder patroon heeft een thema en een titel die de kern probeert weer te geven. De patronen zijn genummerd voor het overzicht, maar ze zijn geen indeling. Ze geven ook geen mate van belangrijkheid aan.

Centrale stelling

De centrale stelling geeft een bepaalde ambitie weer die is voortgekomen uit locatieonderzoek en samenwerking met besluitvormers, ondernemers en bewoners.

Afbeelding

Elk patroon is geïllustreerd met een passende afbeelding. Deze afbeelding dient als referentie voor de onderwerpen die in het patroon besproken worden.

48

DUURZAAMHEID

[16] Duurzaam landschap

VERBONDEN MET

- Thema's
- Landschap
- Patronen
- [09] Vrijheid op eigen kavel
- [13] Landschap A4-Zuid
- [17] Zelfvoorzienende boeren

“ De Hoeksche Waard moet streven naar een duurzaam landschap en dit waar mogelijk aan de buitenwereld tonen ”

Toelichting

Duurzaamheid is vandaag de dag een belangrijk onderwerp. Het betekent dat de wereld voor zowel huidige als toekomstige generaties leefbaar moet zijn. Duurzaamheid gaat dus veel verder dan enkel duurzame energie.

De Hoeksche Waard bezit genoeg mogelijkheden om zichzelf te verduurzamen en moet hier dan ook naar streven. Waar mogelijk moet de regio dit ook uitstralen. Een groot voorbeeld van duurzaamheid in de Hoeksche Waard is het 'duurzame landschap'. Landbouw, natuur en recreatie worden al zoveel mogelijk in harmonie uitgevoerd en dat moet in de toekomst zo blijven.

Ook andere mogelijkheden van duurzaamheid moeten benut worden.

Toepassing

De Hoeksche Waard – met haar innovatieve karakter – moet naar de buitenwereld laten zien dat zij ook naar duurzaamheid streeft. De kleurrijke akkerranden en zorgvuldig herstelde kreken zijn een goed voorbeeld van deze zichtbare duurzaamheid in het landschap. Het streven is om de akkerranden beter te promoten onder boeren en om de kreekrandstructuur verder uit te breiden. Zo ontstaat een aaneengesloten groenblauwe structuur die de drager is van zowel duurzame landbouw, natuur en recreatie.


Maar ook op het gebied van energie valt te verduurzamen. Hierbij moet echter niet enkel gedacht worden aan grote windmolenparken op het land, aangezien deze vanuit het leefbaarheidsperspectief niet duurzaam zijn. Er zijn ook andere mogelijkheden en nieuwe technieken worden volop ontwikkeld. Mogelijkheden voor de Hoeksche Waard zijn de realisatie van een getijdencentrale in het Haringvliet, of het integreren van zonnepanelen in de daken van bijvoorbeeld boerderijen, kassen en bedrijfsloodsen. Het doel is niet zozeer om als regio compleet zelfvoorzienend te worden, maar om te streven naar verduurzaming in bijvoorbeeld de landbouw. Dit is immers de belangrijkste sector

Meer informatie

Duurzame energie op Texel:
<http://tinyurl.com/duurzaamtexel>

Getijdencentrale Brouwersdam:
<http://www.zwdelta.nl/download/id:105.htm>

Groenblauwe netwerk Hoeksche Waard:
<http://tinyurl.com/groenblauw>



Verwijzingen naar andere thema's en/of patronen

Patronen staan niet op zichzelf, maar hebben veel invloed op elkaar. De linkerkolom laat de relaties met andere patronen en/of thema's zien.

Toelichting en toepassing

In een korte toelichting wordt de centrale stelling nader uitgewerkt. Vervolgens worden mogelijke oplossingsrichtingen gegeven. Ook relaties met andere patronen worden duidelijk.

Meer informatie

Bij de meeste patronen wordt verwezen naar relevante literatuur. Dit kunnen bijvoorbeeld actuele nieuwsberichten zijn of onderzoeksrapporten.

DE METHODE

A PATTERN LANGUAGE

De methode die ontwikkeld en gebruikt is in dit afstudeeronderzoek is gebaseerd op de “Pattern Language” (patroontaal) van Christopher Alexander (1977). Deze patroontaal staat bekend om zijn bruikbaarheid in het organiseren van zowel theoretische als ontwerpgerelateerde informatie in de vorm van zogenaamde ‘patronen’.

Oorspronkelijk is Alexander’s patroontaal bedoeld voor het begrijpelijk maken van kennis over de ideale leefomgeving. Volgens Alexander komt de leefomgeving van mensen pas echt tot leven als iedereen dezelfde taal spreekt en volgens deze taal de eigen omgeving vormgeeft. Hiermee doet hij niet alleen op professionals, maar juist ook op de leek; de bewoner. De beschikbare informatie over de ideale leefomgeving moet dus begrijpelijk zijn voor iedereen. Alexander ontwikkelde een

vast stramien om deze informatie weer te geven: het patroon. Elk patroon beschrijft vervolgens een veelvoorkomend maatschappelijk probleem en geeft hier ook een oplossing voor. Deze oplossing wordt echter zo vormgegeven dat “*you can use this solution a million times over, without ever doing it the same way twice*” (Alexander et al., 1977, p. x). De patronen zijn ingedeeld op verschillende schalen, variërend van een hele regio tot het allerkleinste gebouwdetail. Samen creëren zij de gemeenschappelijke “taal” die nodig is voor het realiseren van een levendige woonomgeving.

Een belangrijke eigenschap van Alexander’s patroontaal is het feit dat hij nooit af is, maar juist kan groeien. Patronen kunnen verbeterd worden als nieuwe kennis wordt opgedaan en waar nodig kunnen nieuwe patronen worden toegevoegd.

Belangrijker is echter de manier waarop theoretische kennis is gebonden aan praktische ontwerpvoorschriften. Deze eigenschap is voor een groot deel afhankelijk van het vaste stramien, wat er als volgt uit ziet:

- [1] Representatieve titel
- [2] Afbeelding
- [3] Context
- [4] Probleemstelling of statement
- [5] Theoretische onderbouwing
- [6] Oplossing
- [7] Schematische weergave van oplossing
- [8] Relatie met andere patronen

Het laatstgenoemde onderdeel van het stramien zorgde hierbij in feite voor het tot stand brengen van de taal. Problemen beïnvloeden elkaar. Daarom moeten hun oplossingen in relatie tot

elkaar staan. Alleen als hieraan wordt voldaan kan volgens Alexander een gezonde leefomgeving ontstaan.

Een veelgehoorde kritiek op Alexander's patronen is het feit dat ze nogal langdradig en negatief van toon kunnen zijn. Om de patroontaal beter geschikt te maken als instrument voor communicatie en ontwerp heeft Van Dorst (2005) daarom een aangepast stramien gemaakt:

- [1] Representatieve titel
- [2] Positief geformuleerde (veronder)stelling
- [3] Een (theoretische) toelichting
- [4] Mogelijke oplossing
- [5] Afbeelding
- [6] Relatie met andere patronen

Een waardevolle toevoeging door Van Dorst is het patroonveld waarin de relaties met andere patronen inzichtelijk worden gemaakt.

Het zijn niet de patronen van Alexander die de patroontaal geschikt maken als communicatie- en ontwerptool. Het is het vaste stramien, dat onafhankelijk is van de inhoud. De taal is inzetbaar voor verschillende ontwerpdoelen en patronen zijn makkelijk aan te passen of toe te voegen. In het verleden is de patroontaal al ingezet voor het ontwerpen van een kindvriendelijke leefomgeving (Van Duijn, 2004; Sprado, 2011; Koomen, 2014), co-creatie van een Rotterdamse buurt (Arnold, 2013) en een handboek voor inbraakveiligheid (Van der Nat et al., 2014). Dit laat zien dat de patroontaal zowel communicatietool als ontwerptool is.

EEN MANIER VAN COMMUNICEREN

Het principe van Alexander en Van Dorst's bewerking hiervan zijn in dit onderzoek verder uitgewerkt tot een communicatiemiddel. Het uiteindelijke doel van dit communicatiemiddel zou zijn het opstellen van de randvoorwaarden van een toekomstvisie voor de Hoeksche Waard regio. In het onderzoek zijn een aantal stappen doorlopen om van instrument tot visie te komen.

Locatieanalyse

De eerste set patronen was het resultaat van een extensieve locatieanalyse. Hierin is gekeken naar de geschiedenis van de regio, het karakter van het landschap, demografie, voorzieningen, de huidige ambities en de politieke agenda. Hieruit is een sterkte-zwakteanalyse (ook wel SWOT-analyse genoemd) opgezet. Vervolgens zijn hieruit patronen samengesteld die betrekking hebben

op het benutten van de regio's kansen en het verhelpen van de bedreigingen.

Workshop

Deze eerste set patronen is later geëvalueerd in een workshop met besluitvormers en ondernemers uit de Hoeksche Waard. Deelnemers konden vóór of tegen een patroon stemmen. Na de evaluatieronde is er gedebatteerd. Dit heeft geleid tot een revisie van de patronen. Enkele patronen zijn toegevoegd of afgevallen.

Online enquête

Na de revisie zijn de patronen opnieuw voorgelegd, en wel in de vorm van een online enquête. Dit keer was het echter aan de bewoners om hun mening en ideeën te delen. De enquête heeft een hoop gedetailleerde informatie

opgeleverd, ook wat betreft ideeën over de toekomst. Maar liefst 41 bewoners van de Hoeksche Waard hebben de enquête uiteindelijk ingevuld.

Evaluatie

Zowel de workshop als de enquête hebben waardevolle informatie opgeleverd. De ambities van de besluitvormers en ondernemers lijken daarbij opvallend in lijn met de ideeën van bewoners. Op basis van de resultaten van zowel de workshop als de enquête zijn de patronen geëvalueerd. Hieruit is de definitieve set patronen ontstaan die in dit boek is beschreven.

Het doel van het onderzoek was om de patroontaal in te zetten als communicatietool en zo met verschillende actoren te debatteren over

de ambities van de Hoeksche Waard. In dit proces maakte de planner een eerste vertaling van de regio's sterke en zwakke punten. Evaluatie met besluitvormers, ondernemers en bewoners zorgde vervolgens voor optimalisering van de patronen. De patronen zijn nu zo geformuleerd dat een overgrote meerderheid van de deelnemers het ermee eens is. Door dit te bereiken verandert de patroontaal van communicatietool in een ontwerptool voor visievorming en worden de patronen randvoorwaarden voor het opstellen van een toekomstvisie voor de Hoeksche Waard. De uiteindelijke set patronen in dit boek dient dus een ander doel dan de conceptpatronen deden tijdens het onderzoek.

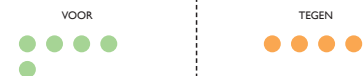
Boven: workshop met besluitvormers en ondernemers
Onder: één van de patronen uit de workshop



Zelfvoorzienende Hoeksche Waard



"Het is belangrijk dat de Hoeksche Waard zelfvoorzienend wordt op het gebied van energie. Windmolens zullen daardoor een essentieel onderdeel worden van het 'duurzame landschap'"



Korte toelichting

Windmolens laten het duurzame karakter van de Hoeksche Waard goed zien, zonder té overmatig te zijn. Geen massaal windmolenpark en horizonvervaling, maar windmolens waar het goed in het landschap kan worden ingepast. Een studie door H+N+S in opdracht van provincie heeft hiervoor al de beste locaties aangewezen en gaat uit van zo min mogelijk "horizonvervaling".

Om elk huishouden in de Hoeksche Waard – dat zijn meer dan 35.000 huishoudens – van energie te kunnen voorzien zijn er gemiddeld 18 tot 24 windmolens nodig, ervan uitgaande dat windenergie de enige manier van energieopwekking is. Wanneer dit gecombineerd wordt met bijvoorbeeld zonnepanelen kan dit aantal verder teruggebracht worden.

PATRONEN

OVERZICHT

De volgende pagina's bevatten de definitieve patronen die zijn ontwikkeld binnen dit onderzoek. Zij vormen de randvoorwaarden voor het opstellen van een toekomstvisie voor de regio Hoeksche Waard.

Het patronenboek suggereert dat patronen lineair te ordenen zijn. Dit is echter niet het geval. De sterke onderlinge relaties tussen patronen maken zo'n indeling onmogelijk. Toch verplicht een boek tot een bepaalde lineaire weergave van de ontwikkelde patronen. Een betere weergave zou misschien de vorm van een website zijn waarin via een zoekfunctie gezocht kan worden naar een bepaald patroon. Bij gebrek aan een website kan dit boek het beste vergeleken worden met een encyclopedie of woordenboek. Niemand leest zo'n boek van voor naar achteren uit, maar zoekt

op wat hij of zij nodig heeft en zoekt van hieruit eventueel verder.

Om de leesbaarheid te vergroten zijn de patronen in dit boek ingedeeld in vier thema's, te weten: landschap, leefbaarheid, economie en duurzaamheid. Dit is echter geen ideale verdeling. Sommige patronen hebben namelijk een sterke link met meerdere thema's. In dit geval zijn patronen ingedeeld in het meest voor de hand liggende thema, maar wordt de link met andere thema's ook vermeld.

Samenwerking tussen gemeenten en ontwerpers, maar ook met talloze andere actoren zoals ondernemers, scholen, zorginstellingen, onderzoeksbureaus, winkeliers en bewoners is van groot belang bij het uitwerken van een

toekomstvisie voor de Hoeksche Waard. Deze samenwerking kan op verschillende manieren georganiseerd worden en de mate van betrokkenheid van actoren per project kan variëren. Het patronenboek probeert de kennis op een praktische manier toegankelijk te maken voor iedereen. Verschillende actoren zullen de patronen op een andere manier interpreteren. Vervolgens kunnen actoren elk vanuit hun eigen vakgebied bijdragen aan het uitwerken van de visie of het uitvoeren van een project binnen deze visie. Het patronenboek is daarbij op verschillende manieren in te zetten. Bijvoorbeeld:

- Blader als besluitvormer of gewoon als individu in het boek voor inspiratie. Wellicht kan dit leiden tot passende lokale initiatieven die binnen de opgestelde visie passen;

- Zoek als ondernemer of projectontwikkelaar gericht naar ideeën binnen een bepaald thema. Gebruik hiervoor de patroonindex die rechts staat vermeld;
- Zoek als planner in de patroonindex naar een patroon wat een specifiek probleem probeert op te lossen. De titel van het patroon geeft de kern weer.
- Gebruik dit boek als inspiratiebron en hulpmiddel bij het (gezamenlijk) creëren van eigen patronen met betrekking op de eigen locatie.

Kortom, de patroontaal is zowel communicatie- als ontwerpmiddel. Het gebruik zal verschillen per fase van visievorming, project of gebruiker.

Patroonindex

	<i>Blz</i>
<i>Landschap</i>	
[01] Kleurrijke akkerranden	26
[02] Wandelnetwerk	28
[03] Boerenwandelpaden	30
[04] Recreatie-eiland	32
<i>Leefbaarheid</i>	
[05] Aanvullende buurtbus	34
[06] Centrum Oud-Beijerland	36
[07] Verspreid voorzieningen	38
[08] Wonen én werken	40
[09] Vrijheid op eigen kavel	42
[10] Gevarieerde woningmarkt	44
[11] Eén woonvisie	46
[12] Seniorenvoorzieningen	48
<i>Economie</i>	
[13] Landschap A4-Zuid	50
[14] Visie bedrijventerreinen	52
[15] Innovatieve landbouw	54
<i>Duurzaamheid</i>	
[16] Duurzaam landschap	56
[17] Zelfvoorzienende boeren	58
<i>Algemeen</i>	
[18] Eén gemeente	60

Het patronenveld

Zoals eerder genoemd is zijn de patronen onderling sterk verbonden. Het patronenveld laat deze relaties tussen patronen goed zien, evenals de relaties met andere thema's. Op deze manier kan het patronenveld worden gebruikt om te zoeken naar relaties tussen patronen.

Bovenaan het patronenveld staan de vier maatschappelijke thema's genoemd waarin de patronen zijn ingedeeld. De bijbehorende patronen zijn hieronder in verticale richting geordend en zijn te herkennen aan een gekleurde rand die gelijk is aan de kleur van het desbetreffende thema. De dikke pijlen laten de onderlinge relaties tussen patronen zien, terwijl de gestippelde pijlen de relaties van patronen in het ene thema met een ander thema laten zien.

LANDSCHAP

LEEFBAARHEID

ECONOMIE

DUURZAAMHEID



LANDSCHAP

[01] Kleurrijke akkerranden

VERBONDEN MET

Thema's

Duurzaamheid

Patronen

[02] Wandelnetwerk

[03] Boerenwandelpaden

[15] Innovatieve landbouw

“

Het aanleggen van akkerranden rondom landbouwkavels moet op grotere schaal plaatsvinden en daarom collectief worden aangepakt

Toelichting

Akkerranden – ook wel agroranden genoemd – zijn drie tot negen meter brede randen die een akker omzomen. Deze randen worden ingezaaid met verschillende kleurrijke bloemen en kruiden. Voor de landbouw hebben deze randen een groot voordeel: door het aantrekken van nuttige insecten zorgen ze voor een natuurlijke gewasbescherming, waardoor minder of geen pesticiden nodig zijn. Daarnaast staan de akkerranden bekend om het vergroten van de biodiversiteit (niet alleen insecten, maar bijvoorbeeld ook vogels in het broedseizoen), het verbeteren van de waterkwaliteit in de sloten, en uiteraard de verfraaiing van het landschap.

Ondanks al deze voordelen worden akkerranden nog lang niet overal toegepast. Dit heeft te maken met de (voor de boer) hoge kosten. Naast de aanlegkosten gaat er ook kostbare landbouwgrond verloren. Er zijn bepaalde subsidies beschikbaar zoals de zogenaamde vergroeningstoelage, maar de eisen om in aanmerking te komen voor zo'n subsidie zijn niet altijd reëel en staan bovendien een optimale inpassing van akkerranden in de weg. Een collectieve aanpak biedt uitkomst voor het vergemakkelijken en promoten van de aanleg van akkerranden.



Toepassing

Huidige regelgeving rondom akkerranden kan een belemmering vormen bij de opzet van verschillende initiatieven. Een collectieve aanpak met behulp van een organisatie zou zich kunnen inzetten voor versoepeling en vergemakkelijking van de regelgeving en kan de boer hulp bieden bij het uitvoeren van projecten. De organisatie bestaat uit belangrijke actoren zoals representatieve leden van de Nederlandse Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) en natuurorganisaties, afzonderlijke boeren en de gemeente. Deze laatste moet de collectieve aanpak faciliteren, eventueel door middel van subsidie. De aanpak van regelgeving rondom akkerranden moet bovendien flexibel zijn. Akkerranden dienen

soms meerdere doelen, zoals een gecombineerd wandelpad of een waterbuffer. Aanvullende subsidies voor gecombineerde doelen stimuleren de creativiteit en ondernemingsvrijheid van de boer. Deze subsidies kunnen (voor een deel) bestaan uit gemeentebelastingen, aangezien de akkerranden ook grote voordelen hebben voor de lokale bevolking (verfraaiing van het landschap, recreatieve mogelijkheden). Belangrijk bij deze collectieve aanpak is dat de boer vrij moet zijn in deelname, maar dat de voordelen van akkerranden goed gepromoot worden naar de buitenwereld. Dit laatste kan bijvoorbeeld door informatieborden te plaatsen in of nabij randen, waardoor de functie van akkerranden en eventuele sponsors worden bekendgemaakt.

Meer informatie

Website over akkerranden:

<http://www.duurzameakkerranden.nl/>

Website Hoeksche Randen:

<http://www.hoekscheranden.nl/>

Video akkerranden in de Hoeksche Waard:

https://youtu.be/LDsrT_6t7FE

Akkerranden dreigen te verdwijnen:

<http://www.sohw.org/actueel/147/>

LANDSCHAP

[02] Wandelnetwerk

VERBONDEN MET

Patronen

[01] Kleurrijke akkerranden

[03] Boerenwandelpaden

[04] Recreatie-eiland

“ Het Coöperatieve Planningsorgaan Hoeksche Waard moet samen met andere partijen investeren in een beter wandelroutenetwerk

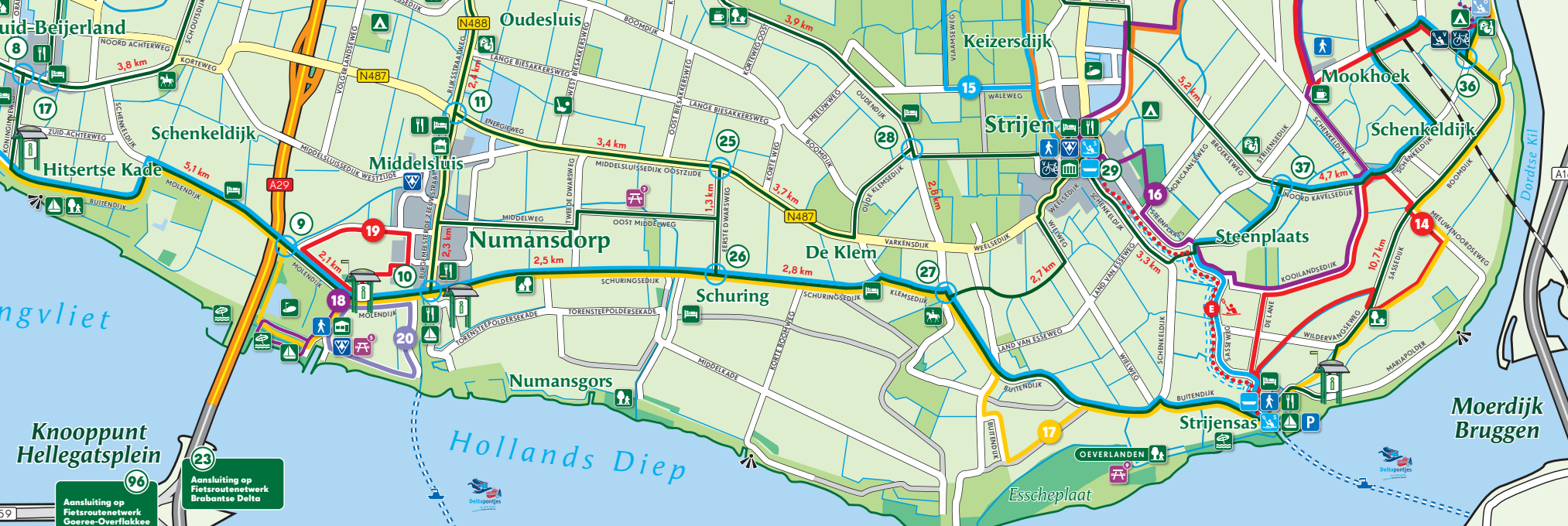
Toelichting

De Hoeksche Waard kent een aantal mooie wandelroutes die dwars door het Hoeksche Waardse landschap voeren. Het zijn onder andere deze wandelroutes die het gebied geliefd maken bij zowel bewoners als bezoekers, omdat zij het mogelijk maken het landschap ten volste te ervaren. Toch wordt deze vorm van recreatie nog niet optimaal benut. Een groot deel van het eiland kent nog geen uitgestippelde wandelroutes. Een uitbreiding van het wandelroutenetwerk is daarom gewenst. Om alle mooie plekjes van de Hoeksche Waard te kunnen verbinden en de Hoeksche Waard beter te kunnen promoten is samenwerking nodig tussen onder meer het

Coöperatieve Planningsorgaan, de gemeente, natuurorganisaties, boeren, de VVV en de horeca.

Toepassing

Investeren in de aanleg van wandelpaden is een mooie manier om extra geld te genereren door toerisme. Toch hoeft de aanleg van nieuwe wandelroutes niet per se veel geld te kosten. Er zijn in de Hoeksche Waard immers veel vrijwilligers die zich voor dit doel zouden willen inzetten. Het is het doel van het Coöperatieve Planningsorgaan om deze mensen bij elkaar te brengen. Bovendien gaat het niet alleen om aanleg van nieuwe paden, maar vooral om het uitstippelen van nieuwe routes en het promoten en



documenteren van deze routes door bijvoorbeeld de ANWB en VVV.

De wandelroutes moeten zo gepland worden dat ze langs die punten gaan die de Hoeksche Waard zo bekend maken. Verbind dus kreken met boerenpaden en dorpskernen met monumentale boerderijen en dijken. Het doel is om zo een netwerk van wandelroutes te creëren wat vergelijkbaar is met het systeem van fietsknooppunten. Op deze manier worden zowel de fervente wandelaar als de rustzoekende toerist voorzien van de juiste wandeling en kunnen zij zelf het aantal kilometers en de moeilijkheidsgraad bepalen. Een deel van de wandelroutes kan worden ingericht voor bijvoor-

beeld rolstoelers of loslopende honden.

Een verdere ontwikkeling van het wandelroutenetwerk opent ook de weg voor nieuwe horecagelegenheden. De Hoeksche Waard kent nu relatief weinig hotels en cafés die gericht zijn op bezoekers, laat staan cafés die geopend zijn op zondag. Het aantrekken van meer toeristen zal alleen werken indien er uitbreiding van het aantal hotels en cafés plaatsvindt. Zij creëren als het ware elkaars draagkracht.

** Het Coöperatieve Planningsorgaan Hoeksche Waard is een fictief orgaan dat ontstaan is uit het onderzoek naar ondersteunende sturingsvormen*

Meer informatie

Huidige wandelroutenetwerk Hoeksche Waard:
<http://tinyurl.com/wandelroutes-hw>

Wandelevenementen in de Hoeksche Waard:
<http://tinyurl.com/wandelevenementen>

LANDSCHAP

[03] Boerenwandelpaden

VERBONDEN MET

Patronen

[01] Akkerranden

[02] Wandelnetwerk

[04] Recreatie-eiland

“ Akkerranden moeten onderdeel kunnen zijn van wandelroutes om zo de recreatieve waarde en de beleving van de Hoeksche Waard te vergroten

Toelichting

Om het Hoeksche Waardse landschap ten volste te kunnen beleven kunnen akkerranden een onderdeel vormen van het uitgebreide wandelroutenetwerk. De landbouw is immers verantwoordelijk voor de grootste landschappelijke invulling van de Hoeksche Waard. De kleurrijke akkerranden zijn erg geliefd bij wandelaars en verhogen zo de belevingswaarde. Wandelroutes over akkerranden kunnen makkelijk gecombineerd worden met het wandelen langs kreken en over dijken en zo één geheel vormen door de verschillende landschappelijke elementen van het eiland.

Enkele bestaande voorbeelden van onverharde wandelroutes over akkerranden zijn de Strijensasroute in de Hoeksche Waard en het wandelroutenetwerk op Noord-Beveland in de provincie Zeeland. Voor het laatstgenoemde initiatief is zelfs een wandelkaart uitgegeven waarmee wandelaars hun eigen route kunnen uitstippelen over akkerranden, slikken en schorren en door authentieke dorpjes.

Toepassing

Akkerranden zijn particulier eigendom en daarom dienen bezoekers zich bewust te zijn van een aantal gedragsregels. Honden worden bijvoorbeeld enkel aangeliend toegestaan en paden kunnen



tijdelijk afgesloten zijn in verband met werkzaamheden op het land. Het samenstellen van de wandelroutes gebeurt in samenwerking met boeren en het is uiteraard aan de boer zelf om te beslissen wel of niet mee te doen aan dit initiatief.

Wandelpaden over onverharde delen zoals akkerranden kunnen eenvoudig aangegeven worden met behulp van bewegwijzering die vergelijkbaar is met die van verschillende bosrijke gebieden in Nederland, zoals bijvoorbeeld gekleurde paaltjes.

Meer informatie

Strijensasroute:

<http://tinyurl.com/strijensasroute>

Wandelnetwerk op Noord-Beveland:

<http://tinyurl.com/wandelen-zeeland>

LANDSCHAP

[04] Recreatie-eiland

VERBONDEN MET

Thema's

Economie

Patronen

[02] Wandelnetwerk

[03] Boerenwandelpaden

“ De Hoeksche Waard moet zichzelf promoten als een recreatiegebied voor zowel bewoners als voor de gehele regio Rijnmond-Drechtsteden

Toelichting

Het Hoeksche Waardse landschap kent naast de landbouw nog vele andere kwaliteiten. Deze kwaliteiten zullen zowel binnen als buiten de regio gewaardeerd worden. De Hoeksche Waard kan hierop inspelen en zichzelf beter op de kaart zetten door middel van recreatie. Verblijfsrecreatie en bijvoorbeeld natuursporten zullen een bron van inkomsten zijn en zullen de regio zo een economische boost geven. Bezoekers kunnen al fietsend of wandelend genieten van het Hoeksche Waardse landschap met haar dijken, kreken en open polders, terwijl de wat actievere toerist de Hoeksche Waard kan beleven vanaf het water. Ook in cultuurhistorisch opzicht heeft de

Hoeksche Waard genoeg te bieden.

Toepassing

De Hoeksche Waard moet zich hierbij vooral richten op toeristen binnen de regio Rijnmond-Drechtsteden. De ligging van de Hoeksche Waard ten opzichte van omliggende steden in de regio bied een enorm potentieel voor de ontwikkeling van dag- en verblijfsrecreatie. Hierbij wordt het aantrekkelijk om samen te werken met andere gebieden in en net buiten Rijnmond-Drechtsteden wat betreft promotie en openbaar vervoer. Door een duidelijk onderscheidend profiel neer te zetten kunnen gebieden elkaar versterken en aanvullen. Nieuwe activiteiten binnen het imago van de



Hoeksche Waard zullen hierdoor vooral gericht zijn op de groenblauw structuur van het landschap.

Het promoten van het recreatieve imago van de Hoeksche Waard is – zeker in de beginfase – belangrijker dan het ontwikkelen van nieuwe recreatieve mogelijkheden. Wanneer de regio bekendheid vergaart geeft dit vanzelf meer draagvlak voor activiteiten, overnachtingsplaatsen of horecagelegenheden.

Ontwikkelen van nieuwe recreatieve mogelijkheden moet in samenhang met natuur en landbouw gebeuren. Grote bungalowparken of pretparken zijn niet gewenst in de Hoeksche

Waard en recreatie mag niet zomaar ten koste van de landbouw uitbreiden. Er dient een evenwicht te zijn tussen landbouw, natuur en recreatie.

Meer informatie

De Hoeksche Waard door Telegraaf verkozen als één van de mooiste natuurgebieden in Nederland:
<http://tinyurl.com/mooihoekschewaard>

LEEFBAARHEID

[05] Aanvullende buurtbus

VERBONDEN MET

Thema's

Economie

Patronen

[07] Verspreid voorzieningen

[12] Seniorenvoorzieningen

“

De buurtbus – deels ondersteund door vrijwilligers – is een goede aanvulling op het bestaande lijnbusnet in de Hoeksche Waard

Toelichting

Het openbaar vervoer in de Hoeksche Waard is sterk georiënteerd op vervoer van en naar de regio. Zo rijdt het openbaar vervoer naar bijvoorbeeld Rotterdam en Dordrecht redelijk frequent en brengt het je naar winkels en het treinstation. Binnen de Hoeksche Waard is het lijnbusnet echter een stuk minder goed geregeld. De busmaatschappij (Arriva) heft de minder rendabele lijnen op en het overige vervoer is te sterk georiënteerd op vervoer van en naar school. Binnen dorpen vervallen steeds meer haltes die bijvoorbeeld ouderen zullen doen isoleren. Dit terwijl ouderen juist de groep vormen die de komende jaren zal groeien. Het opheffen van

buslijnen en haltes zorgt er daarnaast nog eens voor dat forenzen het openbaar vervoer zullen mijden en in plaats daarvan voor de auto kiezen.

Een goede aanvulling op de bestaande dienstregeling van Arriva is het concept van de buurtbus. Het is een systeem dat in de dunbevolktere delen van Nederland wel vaker wordt gebruikt.

Toepassing

Buurtbussen rijden gewoon volgens een rooster, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de belbus die nu op sommige plaatsen in de Hoeksche Waard rijdt. Veel mensen geven aan dat zij een belbus



niet fijn of onhandig vinden. De buurtbus is in feite een bus die volgens dienstregeling rijdt, maar kan flexibeler worden ingezet. In de Hoeksche Waard kunnen zij de voor Arriva niet of minder rendabele routes rijden. De kleinere bussen zijn op zich al een besparing, maar er kan meer geld worden bespaard door bussen te sponsoren door bedrijven in de Hoeksche Waard. Wanneer een lijn aantoonbaar onrendabel is kunnen eventueel vrijwilligers worden ingezet. Er zijn in Nederland al veel succesvolle voorbeelden van een dergelijke constructie! Daarnaast kan een flexibeler dienstregeling worden gemaakt waarin er bijvoorbeeld tijdens de spits meer bussen zullen rijden dan op een zondagavond.

Meer informatie

Buurtbus Pijnacker-Nootdorp:

<http://www.buurtbuspijnacker.nl/>

Buurtbus Gorinchem-Leerdam:

<http://www.buurtbusdelinge.nl/>

LEEFBAARHEID

[06] Centrum Oud-Beijerland

VERBONDEN MET

Thema's

Economie

Patronen

[07] Verspreid voorzieningen

“

De Hoeksche Waard is gebaat bij een sterke hoofdstad. Deze functie kan het beste door Oud-Beijerland worden vervuld

Toelichting

Om de leefbaarheid en de economische vitaliteit in de Hoeksche Waard ten goede te komen is een centrum nodig. Gezien de ontwikkelingsgeschiedenis van de regio ligt het voor de hand dat Oud-Beijerland deze centrumfunctie gaat vervullen. Het dorp telt niet alleen de meeste inwoners, het heeft ook de hoogste dichtheid en diversiteit qua winkels en scholen (inclusief middelbaar onderwijs).

Toepassing

Er moet een goede balans zijn tussen landbouw en natuur enerzijds en werken en winkelen anderzijds. Wanneer Oud-Beijerland zich als centrum van de Hoeksche Waard profileert voorkomt dit elders in de Hoeksche Waard een wildgroei aan faciliteiten en kan hier juist het landschap de hoofdrol blijven spelen. Mensen kunnen dus wonen in een actiever gebied wat relatief dicht bij Rotterdam ligt, of juist nadrukkelijk kiezen voor de rust van het platteland.

Er mag geen sprake zijn van concurrentie tussen Oud-Beijerland en de overige dorpen. Oud-Beijerland moet de kans krijgen om een regionale functie te vervullen met voorzieningen zoals een



theater of een bioscoop. Maar het mag niet betekenen dat voorzieningen in andere dorpen en kleine kernen verdwijnen. Er moet een goede afstemming zijn tussen deze voorzieningen. Het is ook niet het doel om bezoekers van buiten de Hoeksche Waard naar Oud-Beijerland te trekken, maar zich vooral op de eigen bevolking te richten en daarbij de dorpse kenmerken zoveel mogelijk te behouden.

De centrumfunctie van Oud-Beijerland zorgt er voor dat er tevens meer draagvlak is voor economische vitaliteit, zoals werkgelegenheid. Oud-Beijerland kent naast het grootste aanbod aan winkels ook het grootste aandeel aan

bedrijventerrein (het toekomstige regionale bedrijvenpark niet meegerekend). Wanneer nieuwe bedrijven zich vooral hier en in het bedrijvenpark vestigen kan de zuidrand van de Hoeksche Waard opener en kleinschaliger blijven.

LEEFBAARHEID

[07] *Verspreid voorzieningen*

VERBONDEN MET

Patronen

- [05] Aanvullende buurtbus
- [06] Centrum Oud-Beijerland
- [08] Wonen én werken
- [09] Vrijheid op eigen kavel
- [10] Gevarieerde woningmarkt
- [12] Seniorenvoorzieningen

“ Dorpen in de Hoeksche Waard moeten – in plaats van concurreren – samen zorgen voor een gevarieerd en compleet aanbod aan voorzieningen

Toelichting

De Hoeksche Waard is een regio die nu en in de toekomst te maken heeft met bevolkingskrimp. De bevolking vergrijsst en jongeren trekken weg door een gebrek aan scholingsvoorzieningen. Een van de gevolgen van krimp is het verdwijnen van draagvlak voor voorzieningen, met als resultaat dat bepaalde voorzieningen niet in stand gehouden kunnen worden. Deze voorzieningen zijn echter hard nodig om de leefbaarheid in de dorpen en woonkernen te kunnen waarborgen. ‘Leefbaarheid’ is de subjectieve waardering van bewoners voor hun leefsituatie. Voorzieningen geven een positieve impuls aan deze waardering. Voorzieningen zijn een ontmoetingsplaats en

versterken de infrastructuur en sociale samenhang in een gemeenschap.

Naast het verdwijnen van voorzieningen is er in de Hoeksche Waard sprake van concurrentie tussen verschillende dorpen op het gebied van voorzieningen. Nieuwe winkelcentra worden ontwikkeld in de hoop om mensen uit omliggende dorpen aan te trekken. Deze concurrentie zorgt echter voor een extra klap in het gezicht van kleinere woonkernen. Wanneer het gaat om het aanbod aan voorzieningen in de Hoeksche Waard mag er in de huidige tijd eigenlijk geen sprake zijn van onderlinge concurrentie. In plaats daarvan moeten de dorpen en gemeenten samen met



het Coöperatieve Planningsorgaan zorgen voor een juiste afstemming van voorzieningen.

Toepassing

Een juiste afstemming van voorzieningen betekent een nauwe samenwerking. En niet alleen tussen winkeliers en gemeenten onderling. Ook burgers zijn hierin belangrijk. Zij zijn namelijk een belangrijke factor binnen leefbaarheid. Terwijl het Planningsorgaan kan zorgen voor visie en besluitvorming zijn het de burgers die door middel van burgerinitiatieven bepalen welke voorzieningen nodig zijn om de leefbaarheid op peil te houden en te stimuleren. Rendabele voorzieningen kunnen minder rendabele voorzieningen in stand houden.

Het is belangrijk om te beseffen dat veel voorzieningen niet zomaar verdwijnen, maar zich eerder verplaatsen. De huidige samenleving is vooral gericht op schaalvergroting en mobiliteit. Het resultaat is het verdwijnen van de lokale bakker en slager uit de oude dorpskern en het verzamelen van deze functies elders, op een centraler gelegen punt. Een nadeel is echter dat de huidige en toekomstige vergrijzing lijnrecht tegenover mobiliteit komt te staan: de kwaliteit van het openbaar vervoer gaat mede door krimp achteruit en zorgt ervoor dat ouderen geïsoleerd raken. Een gebrek aan voorzieningen als ontmoetingsplaats in eigen dorp verslechtert de situatie alleen maar. Het is dus belangrijk om

een goede balans te vinden tussen voorzieningen binnen dorpskernen en de beschikbaarheid van een goed vervoersysteem. Daarnaast is, om sociale isolatie te voorkomen, ten minste één ontmoetingsplaats nodig per woonkern, in welke vorm dan ook.

Meer informatie

Onvrede over nieuwe Witte Boerderij:
<http://tinyurl.com/witteboerderij>

'Krimp, het nieuwe groeien'. Positiepaper over leefbaarheid en voorzieningen in krimpgebieden:
<http://tinyurl.com/paperkrimp>

LEEFBAARHEID

[08] *Wonen én werken*

VERBONDEN MET

Patronen

[07] *Verspreid voorzieningen*

[14] *Visie bedrijventerreinen*

“

Door kleine bedrijven, kantoren en andere voorzieningen een plaats te geven in de woonomgeving ontstaat een gevarieerde en veilige leefomgeving en behouden kernen hun vitaliteit

Toelichting

Werken wordt nu vaak strikt gescheiden van wonen. Uitbreidingswijken hebben een monofunctioneel karakter, evenals bedrijventerreinen aan de randen van dorpen. In oude kernen verdwijnen de lokale bakker en slager en maken plaats voor nieuwe woningen. Deze trend is ontstaan in de jaren 30. Destijds lag de focus vooral op productieactiviteiten die zich niet lieten mengen met een woonfunctie. Ondanks de latere verschuiving van productie naar dienstverlening en het ontstaan van het informatietijdperk is het monofunctionele bouwen nog steeds actueel. Het lijkt erop dat de reeds bestaande structuren zich lastig laten ombouwen

tot multifunctionele wijken en dat functiemenging maar lastig van de grond komt. Toch vallen er door het mengen van werken voordelen te behalen in zowel functioneel als economisch opzicht. Doordat er verspreid over de dag mensen aanwezig zijn in de openbare ruimte ontstaat meer toezicht. Functiemenging biedt daarnaast de mogelijkheid voor het delen van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld een sportschool), wat op die manier weer het draagvlak voor winkels en horeca vergroot. Kortom, er ontstaat een levendiger gebied.

Het combineren van werken en wonen benadrukt de kleinschaligheid en het dorpse karakter van de



Hoeksche Waard, waar lange tijd ambachtelijke bedrijfjes aan huis of dicht bij huis de norm waren. Wel moeten er bepaalde kaders worden opgesteld om bijvoorbeeld overlast door bedrijven te voorkomen. Niet elk soort bedrijf is even geschikt voor functiemenging.

Toepassing

Zoals gezegd is niet elk soort bedrijf geschikt voor menging in de woonomgeving. Voorbeelden zijn grootschalige en/of sterk verkeersaantrekkende bedrijven. Wanneer bedrijven als deze in een woonomgeving geplaatst zouden worden zouden zij veel (geluids)hinder veroorzaken. Deze bedrijven kunnen zich beter clusteren op

traditionele bedrijventerreinen.

Bedrijven die zich veel beter lenen voor functiemenging zijn bijvoorbeeld kantoren met een beperkt aantal werknemers of ZZP'ers. Deze laatste groep wordt al op redelijke schaal gemengd in de woonomgeving, bijvoorbeeld aan huis. Wel moet er met een aantal factoren rekening gehouden worden bij het mengen van deze bedrijven in de woonomgeving. Zo is de ontsluiting van cruciaal belang. Bewoners mogen geen hinder ondervinden van rijdende of geparkeerde auto's. Geef kantoren daarom een plaats langs de hoofdontsluitingswegen, met extra parkeerruimte voor de deur. De woningen kunnen verder

van deze hoofdwegen gesitueerd worden door bijvoorbeeld het creëren van zogenaamde hofjes waar enkel bestemmingsverkeer is toegestaan. Daarbij kunnen op een redelijk eenvoudige manier aantrekkelijke randen worden gemaakt met water en groen.

Meer informatie

'Mening van wonen en werken'. PBL rapport:
<http://tinyurl.com/functiemenging>

LEEFBAARHEID

[09] *Vrijheid op eigen kavel*

VERBONDEN MET

Patronen

[07] *Verspreid voorzieningen*

[16] *Duurzaam landschap*

“

Om de vrijheid van het wonen in de Hoeksche Waard te kunnen beleven moeten inwoners van het platteland vrijer gelaten worden in activiteiten op eigen kavel

Toelichting

Blauwdrukplannen zoals die in structuurvisies worden opgetekend zijn niet meer van deze tijd. Steeds vaker zie je dat grootschalige ontwikkelingen worden vertraagd of geheel worden geannuleerd. Structuurvisies worden niet nageleefd door gebrek aan geld en eindigen in een bureaula. Om aan geld te komen worden plannen uitgevoerd die in eerste instantie juist niet wenselijk zijn en dus gebeurt het tegenovergestelde van wat in de oorspronkelijke structuurvisie was bedoeld. Het is geen ongewoon scenario.

Tegelijkertijd is vrijheid een belangrijke vereiste

voor het woongenot in de Hoeksche Waard. Hoe kunnen we deze vrijheid koppelen aan ruimtelijke ontwikkeling? Vrijheid op eigen kavel zou onder andere kunnen betekenen dat men vrij is in het organiseren van activiteiten op eigen kavel. Onder deze activiteiten wordt onder andere bedoeld bedrijfjes aan huis zoals boerenlandwinkeltjes en het invullen van kavels naar eigen wens. Moeten we bewoners niet degenen laten zijn die bepalen welke voorzieningen gewenst zijn en zo bewoners de mogelijkheid geven om initiatieven tot stand te brengen? Laat de bewoner de ontwikkelaar zijn. Op deze manier wordt een eenzijdige clustering van activiteiten voorkomen en wordt juist een impuls gegeven aan de levendigheid van de



woongeving. Er zijn uiteraard wel bepaalde kaders nodig om bijvoorbeeld overlast te voorkomen.

Toepassing

Meer vrijheid op eigen kavel past goed in het concept van de “spontane stad” waarin initiatieven van onderop tot stand komen en de gemeente slechts een faciliterende rol aanneemt. Gemeenten zijn gewend om planmatig te werken, iets wat in de huidige tijd steeds minder goed lijkt te werken. In plaats daarvan moeten initiatieven meer vanuit de samenleving en dus vanuit de lokale bevolking tot stand kunnen komen. Dit moet binnen bepaalde kaders gebeuren, maar veel flexibeler kaders dan

bijvoorbeeld het traditionele bestemmingsplan. Vrijheid op eigen kavel betekent ontwikkelen volgens heldere spelregels. Kleine initiatieven moeten welkom zijn, omdat zij de Hoeksche Waard volgens bewoners zo leuk maken. Er dient echter rekening gehouden te worden met de verdeling van voorzieningen. Er mag geen wildgroei ontstaan.

Meer informatie

‘Vormgeven aan de spontane stad’. PBL rapport: <http://tinyurl.com/spontanestad>

LEEFBAARHEID

[10] Gevarieerde woningmarkt

VERBONDEN MET

Patronen

[07] Verspreid voorzieningen

[11] Eén woonvisie

[12] Seniorenvoorzieningen

“ Om de gevolgen van bevolkingskrimp en vergrijzing te verminderen moeten gemeenten in de Hoeksche Waard toezien op een gevarieerd woningaanbod

Toelichting

De Hoeksche Waard heeft nu en in de toekomst te maken met bevolkingskrimp en vergrijzing. Vergrijzing is een landelijke trend, maar in de Hoeksche Waard is sprake van een versterkte vergrijzing. Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan het ontbreken van voorzieningen gericht op jongere generaties, zoals de mogelijkheid voor vervolgonderwijs. De jonge generaties trekken weg, met als gevolg een nog sterkere relatieve vergrijzing van de bevolking.

Maar ontbrekende voorzieningen zijn slechts een deel van het probleem. Uit marktonderzoek binnen de Hoeksche Waard blijkt namelijk dat er

een redelijk grote vraag is naar starterswoningen, met name in een lagere prijsklasse. Een gebrek aan starterswoningen draagt ook bij aan het wegtrekken van jongere generaties. Aan de andere kant mogen de gevolgen van vergrijzing ook niet genegeerd worden. Er is een groeiende vraag naar zogenaamde seniorenwoningen. Kortom, er is behoefte aan een gevarieerd woningaanbod in de Hoeksche Waard.

Toepassing

Het is belangrijk dat er een shift komt van aanbodgericht bouwen naar vraaggericht bouwen. De tijd van ‘het maakt niet uit wat we bouwen, want de woningen komen toch wel vol’, is voorbij.



Woningmarktonderzoek en herstructurering zullen een belangrijke rol gaan spelen.

Gezien de huidige decentralisatie van de overheid en de veranderende taken van de gemeente op het gebied van zorg is het wenselijk dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Om deze wens te ondersteunen is het belangrijk om te kijken naar zogenaamde “levensloopgeschikte woningen”. Levensloopgeschikte woningen kunnen bijvoorbeeld eengezinswoningen zijn waarbij het relatief eenvoudig is om in een latere levensfase van de bewoner(s) een slaapkamer en badkamer op de begane grond te realiseren. Zo’n woning is dus geschikt voor meerdere doelgroepen.

Belangrijk bij het afstemmen van vraag en aanbod is dat de dorpen in de Hoeksche Waard hun karakter kunnen blijven behouden. Het is niet wenselijk om hoogbouw te realiseren in deze regio. Daarnaast biedt de Hoeksche Waard ook ruimte voor het ontwikkelen van bepaalde bijzondere woonmilieus, zoals wonen aan het water of wonen in de stijl van de oude landhuizen. Woonmilieus als deze geven de Hoeksche Waard de mogelijkheid zich te onderscheiden van andere delen van het land.

LEEFBAARHEID

[11] *Eén woonvisie*

VERBONDEN MET

Patronen

[10] Gevarieerde woningmarkt

[12] Seniorenvoorzieningen

“ Om een gevarieerd woningaanbod te kunnen garanderen moet de Hoeksche Waard samenwerken aan één gezamenlijke woonvisie

Toelichting

Het beter afstemmen van vraag en aanbod en het garanderen van een gevarieerd woningaanbod met diverse woonmilieus vraagt om samenwerking op schaal van de gehele Hoeksche Waard. Er is behoefte aan één woonstrategie. De Hoeksche Waard werkt momenteel al aan zo'n gezamenlijke visie, maar elke gemeente heeft daarnaast ook een eigen visie. Dit werkt slechts concurrentie in de hand en zorgt juist voor een versnipperd aanbod aan woningen in plaats van een goed afgestemd aanbod. Gemeenten in de Hoeksche Waard moeten dus samen gaan bepalen welke woningtypen waar nodig zijn.

Toepassing

Samenwerking betekent meer aandacht voor marktonderzoek en een meet vraaggestuurde ontwikkeling van woningen. Het betekent ook dat de focus minder zal komen te liggen op nieuwbouw. Er is meer maatwerk nodig en er moet een goede balans zijn tussen renovatie van oudere woningen en nieuwbouw. Soms is het wenselijk om oudere woningen te slopen en er nieuwbouw voor in de plaats te bouwen. Maar door de bestaande voorraad te transformeren kunnen woonmilieus beter in balans gebracht worden en voorkom je dat je bouwt voor leegstand.



Het is belangrijk om de woonvisie in samenhang met een gezamenlijke visie op voorzieningen te ontwikkelen. Krimp, woningen, voorzieningen en leefbaarheid zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. Door verschillende woonmilieus te realiseren voor verschillende doelgroepen, verspreid over de Hoeksche Waard en waar nodig gemengd, trek je verschillende soorten mensen aan. Gecombineerd met de juist voorzieningen en ontmoetingsplekken komt dit de leefbaarheid ten goede.

Meer informatie

Woonvisie Zuid-Holland 2011-2020:
<http://tinyurl.com/woonvisie-zh>

LEEFBAARHEID

[12] Seniorenvoorzieningen

VERBONDEN MET

Patronen

[05] Aanvullende buurtbus

[07] Verspreid voorzieningen

[10] Gevarieerde woningmarkt

[11] Eén woonvisie

“ Om de vergrijzing op te vangen moet de Hoeksche Waard toezien op voldoende ouderenwoningen en zorgvoorzieningen

Toelichting

Gezien de huidige en toekomstige bevolkingsvergrijzing in de Hoeksche Waard moet er in een gezamenlijke woonvisie extra aandacht besteed worden aan het aanbod aan seniorenwoningen en zorgvoorzieningen. Het is belangrijk dat deze dit bij elkaar liggen, bij voorkeur in hetzelfde dorp. Dit in verband met de verminderde mobiliteit van oudere bewoners.

Toepassing

Ouderen moeten de gelegenheid krijgen om in de Hoeksche Waard te kunnen blijven wonen. Gezien de decentralisatie van overheidstaken en de toenemende druk op de zorg lijkt het verstandig

om ook zogenaamde levensloopgeschikte woningen te realiseren. Deze woningen zijn redelijk eenvoudig aan te passen aan de leefstijl van de bewoner(s), zodat in een latere levensfase eventueel een extra slaapkamer en badkamer op de begane grond gecreëerd kunnen worden en ouderen dus langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

Daarnaast is het belangrijk om seniorenwoningen en zorgvoorzieningen goed op elkaar af te stemmen, maar ook om ze af te stemmen op andere voorzieningen en woonmilieus voor andere doelgroepen. Zo kunnen zorgvoorzieningen, om voldoende draagvlak te creëren, geclusterd



worden bij seniorenwooncomplexen. Dit hoeft niet te betekenen dat senioren uit andere dorpen moeten verhuizen, mits het openbaar vervoer systeem hierop is afgestemd. Welke voorzieningen waar komen is hoe dan ook van belang voor de leefbaarheid in de dorpen en kernen. Bij een gezamenlijke visie voor wonen en voorzieningen kunnen mensen een bewuste keuze maken voor wonen in een rustiger dorp, of om in een drukker plaats te gaan wonen met meer voorzieningen, zoals bijvoorbeeld Oud-Beijerland.

Meer informatie

'Krimp en zorg'. Artikel:

<http://tinyurl.com/krimpenzorg>

Project Open Waard:

<http://tinyurl.com/openwaard>

ECONOMIE

[13] Landschap A4-Zuid

VERBONDEN MET

Thema's

Landschap

Leefbaarheid

Patronen

[16] Duurzaam landschap

“ De A4-Zuid bij Oud-Beijerland moet in het landschap worden ingepast zodat omwonenden zo min mogelijk hinder ondervinden en het landschap beter tot zijn recht komt

Toelichting

De aanleg van het A4-Zuid tracé is van landelijk belang: het is de laatste schakel in de snelweg tussen de Rotterdamse en Antwerpse havens. Daarom is het slechts een kwestie van tijd voor deze rijksweg er komt. Dat betekent echter niet dat het laatste woord hierover is gesproken. De Hoeksche Waard moet kunnen meebeslissen over de precieze uitvoering van de A4-Zuid. Wat is bijvoorbeeld de gewenste inpasvorm van de snelweg? Hoe kunnen we de snelweg zo aanleggen dat de Hoeksche Waard er enkel voordelen van heeft? Onderzoek onder de lokale bevolking van de Hoeksche Waard heeft laten zien dat bewoners zich nauw verbonden voelen met het

Hoeksche Waardse landschap en dat daarom een nauwkeurige inpassing in het landschap hier de voorkeur verdient. Hierbij wordt vooral gedacht aan inpassing zoals bij de A4 tussen Delft en Schiedam.

Toepassing

Aanleg van de A4-Zuid betekent dat de snelweg het Hoeksche Waardse landschap zal moeten doorkruisen. Dit gebeurt ook nog eens in het gebied met het meest open karakter. Door een nauwkeurige inpassing zal de snelweg echter minder duidelijk aanwezig zijn in het landschap. Een mogelijkheid voor inpassing is het half verdiept aanleggen van de weg. Enig nadeel van deze



aanpak zijn wel de significant hogere kosten. Ter vergelijking: de 35 kilometer lange A50 tussen Eindhoven en Oss kostte destijds 430 miljoen, terwijl de 7 kilometer lange A4 tussen Delft en Schiedam maar liefst 600 miljoen euro kost. Dat is 12,5 miljoen per km tegenover 86 miljoen per km. Die extra kosten moeten ergens vandaan komen. Aangezien het vooral voor de lokale bevolking van de Hoeksche Waard belangrijk is dat de snelweg geen hinder veroorzaakt ligt het voor de hand dat deze bijdraagt aan de totale kosten. Denk hierbij aan verhoogde gemeentebelastingen of het uitvoeren van de weg als tolweg. Daarnaast biedt het verdiept aanleggen van de snelweg kansen voor het dichterbij de weg kunnen toe bouwen.

Een kostenbesparende manier van uitvoering zou zijn door de snelweg slechts voor een deel te verdiepen, bijvoorbeeld dichterbij de bebouwing toe.

Meer informatie

A4 Midden Delfland bijna klaar:

<http://tinyurl.com/a4delft>

A50 Oss-Eindhoven:

<http://tinyurl.com/a50oss>

ECONOMIE

[14] Visie bedrijventerreinen

VERBONDEN MET

Thema's

Landschap

Patronen

[08] Wonen én werken

“ De Hoeksche Waard moet een goede balans vinden tussen grotere bedrijventerreinen en herontwikkeling van de kleinere en minder aantrekkelijke terreinen

Toelichting

In de afgelopen decennia zijn bedrijventerreinen uitgegroeid tot enorme monofunctionele gebieden, vaak aan de rand van dorpen en steden. Dit is ook het geval in de Hoeksche Waard. Elk dorp, groot of klein, heeft zijn eigen lokale bedrijventerrein. Dit is een erfenis uit de periode dat de Hoeksche Waard uit 26 losse gemeenten bestond en bedrijventerreinen een belangrijke inkomstenbron waren voor deze gemeenten. Ondanks fusering tot vijf grotere gemeenten is elk afzonderlijk bedrijventerrein de afgelopen jaren blijven groeien. Dit terwijl een aanzienlijk deel van de kantoren en bedrijfsruimten leegstaat (wat ook een landelijke trend is). Op het geplande regionale bedrijvenpark

in het noorden van de Hoeksche Waard blijven de in fase I uitgegeven kavels onverkocht. Dit bedrijvenpark is overigens al meer dan 10 jaar onderwerp van een verwoede discussie over de ontwikkeling van bedrijventerreinen in de Hoeksche Waard.

Om verdere verloedering en wildgroei van bedrijventerreinen tegen te gaan is een gezamenlijke visie nodig. Zo'n visie op het gebied van bedrijventerreinen kan de omvang van terreinen beperken en een betere balans vinden tussen renovatie en nieuwbouw.



Toepassing

Een gezamenlijke visie op het gebied van bedrijventerreinen is gewenst. Daarbij lijkt het verstandig om grotere bedrijven met een industriële of logistieke functie te verplaatsen naar de twee grootste bedrijventerreinen in de noordrand van de Hoeksche Waard: Oud-Beijerland de Bosschen en het Bedrijvenpark. Deze twee locaties zijn beter bereikbaar voor verkeer. Verzameling van de grotere bedrijven hier betekent tevens dat de lokale infrastructuur elders ontlast wordt en dat kleinere bedrijventerreinen bij de dorpen (deels) kunnen worden herontwikkeld tot nieuwe woongebieden. Op deze manier wordt het versnipperde

Hoeksche Waardse landschap hersteld, krijgen de woonkernen in de Hoeksche Waard hun dorpse charmes terug en wordt het woongenot verhoogd.

Meer informatie

Krantenartikel Bedrijventerrein HW:
<http://tinyurl.com/bedrijvenparkhw>

Wildgroei bedrijventerreinen gaat door:
<http://tinyurl.com/wildgroei-bt>

ECONOMIE

[15] Innovatieve landbouw

VERBONDEN MET

Patronen

[01] Kleurrijke akkerranden

[17] Zelfvoorzienende boeren

“ Om koploper te zijn op het gebied van innovatieve landbouw moet de Hoeksche Waard zich profileren als dé locatie waar nieuwe landbouwtechnologie en -technieken worden ontwikkeld

Toelichting

De agrarische sector is nog altijd groot in de Hoeksche Waard. Dit kan worden benut door de regio te profileren als dé locatie waar innovatieve landbouwtechnologie en –technieken worden ontwikkeld en de Hoeksche Waard zo op de kaart te zetten. Een voorbeeld van een innovatieve techniek die nu op sommige plekken wordt toegepast is de akkerrand. Er is in de Hoeksche Waard tevens langdurig onderzoek gedaan naar de effecten van deze akkerranden en hun rol binnen natuurlijke plaagonderdrukking in de landbouw, ook wel Functionele Agrobiodiversiteit (FAB) genoemd. Dit onderzoek is destijds uitgevoerd in samenwerking met LTO en enthousiaste boeren.

Toepassing

De Hoeksche Waard zou op landelijk niveau een prominente rol kunnen gaan spelen door de landbouw te combineren met het bedrijfsleven en nieuwe onderwijsmogelijkheden. Er is op dit moment bijvoorbeeld geen vervolgonderwijs beschikbaar in de Hoeksche Waard. Een samenwerking met universiteiten en hogescholen uit Delft en Wageningen zou kunnen leiden tot de oprichting van een zogenaamde ‘Innovative Agriculture Campus’. Wanneer dit wordt gecombineerd met het Wellant College in Klaaswaal (VMBO) en een nieuwe MBO afdeling van het Wellant College beschikt de Hoeksche Waard over een uitgebreide keuze in



vervolgonderwijs. Dit trekt jonge talentvolle mensen aan en zorgt uiteindelijk voor een economische boost van de regio.

Het oprichten van de 'Innovative Agriculture Campus' kan er ook voor zorgen dat er meer aandacht wordt gegeven aan onderwerpen als duurzame en biologische landbouw. Wanneer lokaal geproduceerde (biologische) producten vervolgens in de schappen van lokale supermarkten worden verkocht dient het ook nog eens een maatschappelijk doel en worden mensen zich meer bewust van voedselproductie en consumptie. Lokale initiatieven als het 'Voedselbos Hoeksche Waard' kunnen bijdragen aan deze bewustwording.

Het uiteindelijke doel is om zo een link te leggen tussen landbouw, educatie, natuur, economie en de leefomgeving.

Meer informatie

Onderzoeksrapport FAB Hoeksche Waard:
<http://tinyurl.com/rapportfab>

Lokaal initiatief Voedselbos:
<http://tinyurl.com/voedselbos>

DUURZAAMHEID

[16] Duurzaam landschap

VERBONDEN MET

Thema's

Landschap

Patronen

[09] Vrijheid op eigen kavel

[13] Landschap A4-Zuid

[17] Zelfvoorzienende boeren

“

De Hoeksche Waard moet streven naar een duurzaam landschap en dit waar mogelijk aan de buitenwereld tonen

Toelichting

Duurzaamheid is vandaag de dag een belangrijk onderwerp. Het betekent dat de wereld voor zowel huidige als toekomstige generaties leefbaar moet zijn. Duurzaamheid gaat dus veel verder dan enkel duurzame energie.

De Hoeksche Waard bezit genoeg mogelijkheden om zichzelf te verduurzamen en moet hier dan ook naar streven. Waar mogelijk moet de regio dit ook uitstralen. Een groot voorbeeld van duurzaamheid in de Hoeksche Waard is het 'duurzame landschap'. Landbouw, natuur en recreatie worden al zoveel mogelijk in harmonie uitgevoerd en dat moet in de toekomst zo blijven.

Ook andere mogelijkheden van duurzaamheid moeten benut worden.

Toepassing

De Hoeksche Waard – met haar innovatieve karakter – moet naar de buitenwereld laten zien dat zij ook naar duurzaamheid streeft. De kleurrijke akkerranden en zorgvuldig herstelde kreken zijn een goed voorbeeld van deze zichtbare duurzaamheid in het landschap. Het streven is om de akkerranden beter te promoten onder boeren en om de kreekstructuur verder uit te breiden. Zo ontstaat een aaneengesloten groenblauwe structuur die de drager is van zowel duurzame landbouw, natuur en recreatie.



Maar ook op het gebied van energie valt te verduurzamen. Hierbij moet echter niet enkel gedacht worden aan grote windmolenparken op het land, aangezien deze vanuit het leefbaarheidsperspectief niet altijd in een duurzaam landschap passen. Er zijn ook andere mogelijkheden en nieuwe technieken worden volop ontwikkeld. Mogelijkheden voor de Hoeksche Waard zijn de realisatie van een getijdencentrale in het Haringvliet, of het integreren van zonnepanelen in de daken van bijvoorbeeld boerderijen, kassen en bedrijfsloodsen. Het doel is niet zozeer om als regio compleet zelfvoorzienend te worden, maar om te streven naar verduurzaming in bijvoorbeeld

de landbouw. Dit is immers de belangrijkste sector van de Hoeksche Waard. Een belangrijk speerpunt is het behouden van evenwicht tussen duurzame energie en leefbaarheid. Zij mogen niet ten koste gaan van elkaar.

Meer informatie

Duurzame energie op Texel:
<http://tinyurl.com/duurzaamtexel>

Getijdencentrale Brouwersdam:
<http://www.zwdelta.nl/download/id:105.htm>

Groenblauwe netwerk Hoeksche Waard:
<http://tinyurl.com/groenblauw>

DUURZAAMHEID

[17] *Zelfvoorzienende boeren*

VERBONDEN MET

Patronen

[15] Innovatieve landbouw

[16] Duurzaam landschap

“

Boerenbedrijven verduurzamen is meer dan alleen het preservareren van het Hoeksche Waardse cultuurlandschap in zijn huidige vorm

Toelichting

Als de Hoeksche Waard wil laten zien dat zij voorop loopt op het gebied van duurzame ontwikkeling en innovatieve landbouw is het belangrijk dat boerenbedrijven meedoen in dit streven. De landbouw maakt immers een groot deel uit van het Hoeksche Waardse landschap. Om deze ambitie zo goed mogelijk te kunnen combineren met de ontwikkeling van het landschap is samenwerking vereist. Ondanks de status van Nationaal Landschap mag het landschap niet op slot. Het betekent wel dat ontwikkelingen zoals het verduurzamen van boerenbedrijven moeten worden ingepast in het landschap. Denk bijvoorbeeld aan zonnepanelen in de daken van

kassen en loodsen, kleine windturbines op schuren en bloemrijke akkerranden.

Toepassing

Verduurzamen gebeurt niet alleen op het gebied van energie. Verduurzamen betekent ook het sluiten van kringlopen, het bevorderen van biodiversiteit en het organiseren van korte voedselketens. Het bevorderen van de biodiversiteit gebeurt nu al met de aanleg van akkerranden, waar veel insecten maar ook vogels op af komen. Het inkorten van voedselketen houdt bijvoorbeeld in dat producten veel meer lokaal verkocht moeten worden.



Het verduurzamen van boerenbedrijven kan alleen gebeuren in onderlinge afspraak met de boeren. Verduurzaming moet voor boeren genoeg voordelen hebben. Zo moet voorkomen worden dat initiatieven verhinderd worden door een woud aan regels. Waar mogelijk kunnen subsidies verleend worden. Verduurzaming van de landbouw mag niet ten koste gaan van het woongenot van omwonenden en moet in samenhang met het landschap ontwikkeld worden. De kwaliteit van natuur, milieu en landschap moet op peil blijven, maar er moet tevens balans zijn tussen landschap enerzijds en economische vitaliteit van de boeren anderzijds.

Meer informatie

Provincie wil Platform Duurzame Landbouw:

<http://tinyurl.com/duurzamelandbouw>

Discussiedocument provincie Zuid-Holland:

<http://tinyurl.com/discussielandbouw>

ALGEMEEN

[18] Eén gemeente



De gemeenten in de Hoeksche Waard moeten fuseren tot één gemeente ‘Hoeksche Waard’

Toelichting

Wanneer de Hoeksche Waard samengaat tot één gemeente zal dit leiden tot minder concurrentie tussen dorpen. Oud-Beijerland kan nu bijvoorbeeld makkelijker een centrumfunctie vervullen zonder in de ogen van anderen meteen op macht belust te zijn. Het is dan namelijk in het voordeel van de gehele gemeente. Ook voorzieningen en bedrijventerreinen kunnen beter in balans worden gebracht met verschillende woonmilieus en het ‘Nationaal Landschap’ kan beter ontwikkeld en gepromoot worden.

Toepassing

Een fusie is niet zo zeer gericht op financieel voordeel. Uit fusering van gemeenten elders in Nederland is al gebleken dat die toch niet te behalen valt. Maar in de Hoeksche Waard spelen andere zaken die door een fusie vergemakkelijkt zouden kunnen worden.

Eén daarvan is de aanhoudende concurrentiestrijd tussen dorpen om meer inwoners en bedrijven naar zich toe te trekken. Deze concurrentie zorgt voor een scheve verhouding in woonmilieus en voorzieningenniveaus. Mensen zijn hierdoor geneigd te verhuizen, waardoor het draagvlak voor voorzieningen opnieuw verkleint en als het



ware een vicieuze cirkel ontstaat. Een fusie kan deze concurrentie op bestuurlijk niveau doen verdwijnen omdat alle ontwikkelen dan in het belang van de gehele regio zijn. Bovendien zijn er minder intergemeentelijke samenwerkingsverbanden nodig die het beleid onnodig bemoeilijken en minder transparant maken.

Tot slot leidt een fusie tot een gemeente van formaat. Dit kan betekenen dat de Hoeksche Waard als geheel meer daadkracht krijgt en een sterkere onderhandelingspositie krijgt binnen de regio Rijnmond-Drechtsteden. Als gemeente zal het niet langer onderdoen voor een gemeente

als Dordrecht of Rotterdam. Dit kan eventuele samenwerking met deze gemeenten bevorderen.

** Dit patroon is een speciale, die de overige patronen als het ware overkoepelt. Het patroon is tot stand gekomen tijdens de workshop met bestuurders en raadsleden en vormt de achterliggende gedachte bij het vormen van een toekomstvisie voor de Hoeksche Waard regio. De overige patronen zullen door dit patroon beïnvloed worden.*

Meer informatie

Onderzoek bestuurlijke toekomst HW gestart:
<http://tinyurl.com/onderzoek-hw>

IN DE PRAKTIJK

NAAR EEN ONTWERPTOOL

De patronen beschreven in het vorige hoofdstuk vormen de randvoorwaarden voor de nieuwe toekomstvisie voor de Hoeksche Waard. Zij geven de ambities voor de regio weer – ambities die worden gedeeld door beleidsmakers en bewoners – en beschrijven mogelijke manieren om deze ambities waar te maken. Maar wat gebeurt er na het opstellen van zo'n visie? Wat zijn de vervolgstappen?

Belangrijk is dat de toekomstvisie een andere rol krijgt dan met huidige structuurvisies het geval is. Zoals in één van de patronen al is opgemerkt zijn zogenaamde blauwdrukplannen niet meer van deze tijd. Steeds vaker zie je dat grootschalige ontwikkelingen vertragen of voortijdig stranden. Structuurvisies worden niet nageleefd door een gebrek aan geld en eindigen

vervolgens in een bureaula. Om aan geld te komen worden plannen uitgevoerd die volgens de opgestelde visie juist niet wenselijk zijn en gebeurt dus het tegenovergestelde van wat er in de oorspronkelijke visie was beoogd. Dit moet anders.

Netwerk governance

Binnen dit afstudeerproject is tevens onderzoek gedaan naar een nieuwe, flexibele manier van planning die het huidige planningssysteem kan versterken. Deze flexibele planning gaat uit van het principe van “netwerk governance”, een manier van besluitvorming gebaseerd op samenwerkingen op projectbasis. Per project wordt hierbij als het ware een tijdelijke coalitie samengesteld – ook wel governance netwerk genoemd – bestaande uit voor dat project relevante actoren. Dit kunnen

projectontwikkelaars zijn, maar ook (natuur-) organisaties, boeren, scholen, bedrijven, de provincie of bewoners. Door middel van deze governance netwerken wordt vervolgens getracht de visie stukje bij beetje uit te werken. Daarbij kan de visie tussentijds veranderen, wanneer bijvoorbeeld blijkt dat er toch meer seniorenwoningen nodig zijn dan een aantal jaar eerder is onderzocht. Of wanneer er plotseling meer behoefte is aan waterberging. Er is van tevoren geen duidelijk eindbeeld aanwezig. In plaats daarvan wordt de visie regelmatig geüpdatet. Een aantal voordelen van deze manier van werken zijn:

- Slechts een deel van de visie hoeft aangepast te worden. Er hoeft dus ook geen extra geld uitgegeven te worden aan onderzoek naar een geheel nieuwe visie en het opstellen ervan;

- Vanwege de tijdelijke aard van governance netwerken kunnen zij redelijk eenvoudig aangepast worden aan een veranderende visie. Er is binnen de coalities dan ook geen sprake van formele overheidsconstructies;
- Het is eenvoudiger om voldoende geld en middelen te verzamelen voor één project tegelijk dan voor het uitvoeren van een allesomvattende structuurvisie;
- Ontwikkelingen kunnen makkelijker plaatsvinden op basis van lokale initiatieven van bedrijven, organisaties of bewoners en zo beter geïntegreerd worden in de toekomstvisie.

Dit projectmatig uitvoeren van de opgestelde visie en het betrekken van bewoners in het proces kan leiden tot herstel van het vertrouwen dat bewoners hebben in de lokale politiek. Op deze

manier kan meer draagvlak worden gecreëerd voor lokale initiatieven, wat uiteindelijk weer zou kunnen leiden tot een snelle financiering van deze projecten.

Het urban regime als manager

Om het geheel van deze tijdelijke governance netwerken in goede banen te kunnen leiden is supervisie nodig. Tijdelijke coalities zijn immers gericht op een enkel project en kunnen bovendien groot in aantal zijn. Wat het planningssysteem nodig heeft is een schakel tussen de Rijksoverheid en provinciale overheden enerzijds en de governance netwerken en lokale overheden anderzijds. Deze schakel wordt ook wel het “urban regime” genoemd en is in wezen een organisatie gebaseerd op informele netwerken en formele relaties, vergelijkbaar met het huidige

Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard. Dit wil zeggen dat leden van deze organisatie alle lagen van de samenleving vertegenwoordigen en goede banden onderhouden met zowel overheden als de tijdelijke governance netwerken. Een urban regime is niet gebonden aan schaal, maar wordt georganiseerd op de meest logische; in dit geval de Hoeksche Waard. Het Hoeksche Waard regime is vervolgens verantwoordelijk voor het opstellen van de regionale toekomstvisie, het managen van de projecten binnen deze visie en het aansturen van de netwerken die deze projecten uitvoeren. Dit alles gebeurt op een transparante wijze waarbij actoren zo nauw mogelijk worden betrokken. Op deze manier functioneert het urban regime als een soort informele overheidslaag, wat de nodige daadkracht en flexibiliteit mogelijk maakt.

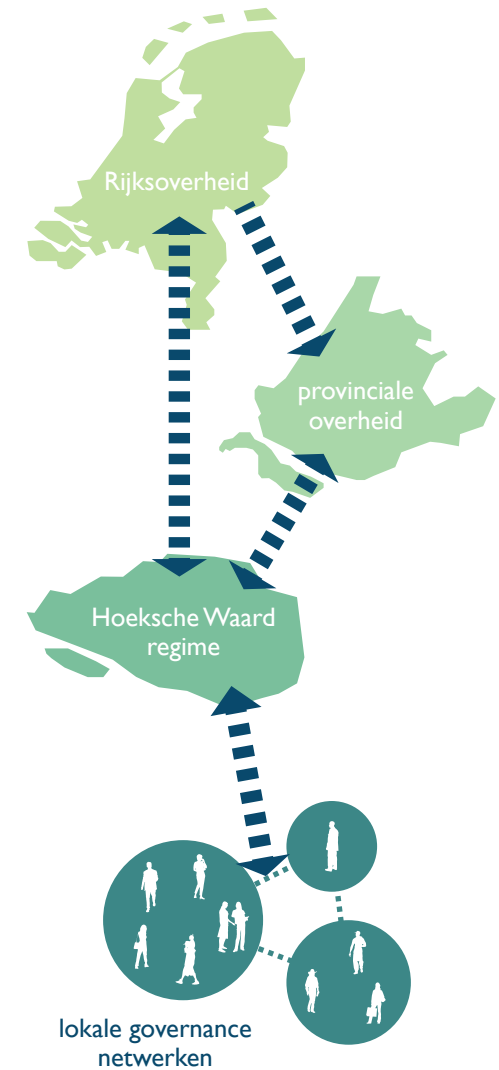
De patroontaal als ontwerptool

In dit onderzoek heeft de patroontaal zich bewezen als een uitstekend middel voor transparante samenwerking en het opstellen van een toekomstvisie. Maar kan de patroontaal ook een rol spelen bij het verder uitwerken van die visie in kleinschalige projecten? Het antwoord is ja. Zoals in hoofdstuk I is beschreven is de patroontaal oorspronkelijk juist ontwikkeld als ontwerptool. Voorgestelde oplossingsrichtingen in de visiepatronen zouden op die manier kunnen leiden tot gedetailleerde patronen met veel concretere oplossingen, zoals ontwerpvoorschriften. Zo kan het patroon “*Wonen én werken*” leiden tot een patroon over de gewenste verhouding tussen woningen en andere functies in de woonomgeving, of bijvoorbeeld een patroon over het vormgeven van de openbare

ruimte rond kantoren en publieke functies in de woonomgeving. En een patroon als “Seniorenvoorzieningen” kan bijvoorbeeld leiden tot een set patronen met ontwerpvoorschriften voor levensloopgeschikte woningen. De schaalniveaus van ontwerp patronen lopen daarbij van een regionale schaal tot aan de schaal van een enkel gebouw of gebouwdeel.

Visiepatronen dienen op deze manier niet alleen als randvoorwaarden voor de regionale visie, maar kunnen ook een toetsingsinstrument zijn voor ontwerp patronen op een lager schaalniveau. Vergelijk het met een provinciale visie en een lokaal bestemmingsplan: het bestemmingsplan is als het ware een gedetailleerde uitwerking van de provinciale visie en moet wettelijk voldoen aan de plannen die in de provinciale visie zijn opgesteld.

Het voorgestelde planningsysteem waarin het urban regime opereert tussen de formele Rijksoverheid/provincie en informele, lokale governance netwerken



BRONNEN

MEER INFORMATIE

Onderstaande bronnen geven meer informatie over de patroontaal en de mogelijkheden ervan.

Alexander, C., Ishikawa, S. en Silverstein, M. (1977) *A pattern language*. New York: Oxford University Press

Arnold, J. (2013) *Patronen voor de Eilandenbuurt*. Master thesis (bijlage 1), Technische Universiteit Delft, Nederland

Koomen, I. (2014) *Social learning environments – pattern library*. Master thesis (bijlage 1), Technische Universiteit Delft, Nederland

Koomen, I. (2014) *Children's environments – pattern library*. Master thesis (bijlage 2), Technische Universiteit Delft, Nederland

Sprado, M. (2011) *Kindvriendelijke looproutes*. Master thesis, Technische Universiteit Delft, Nederland

Van Dorst, M. J. (2005) *Een duurzaam leefbare woonomgeving*. Proefschrift, Technische Universiteit Delft, Nederland

Van Duijn, S. (2004) *De woonomgeving óók voor kinderen – patronenboek*. Master thesis (bijlage), Technische Universiteit Delft, Nederland

Van der Nat, C., Schelvis, H. en Tieman, L. (2014) *Bestaande bouw – Handboek Politiekeurmerk Veilig Wonen*. Maassluis: insandouts communication design print

Van der Nat, C., Schelvis, H. en Tieman, L. (2014) *Nieuwbouw – Handboek Politiekeurmerk Veilig Wonen*. Maassluis: insandouts communication design print

In geval van beëindiging van de TinyURL-service vindt u hieronder een overzicht van de volledige webadressen

Blz. TinyURL

- 29 <http://tinyurl.com/wandelroutes-hw>
- 29 <http://tinyurl.com/wandelevenementen>
- 31 <http://tinyurl.com/strijensasroute>
- 31 <http://tinyurl.com/wandelen-zeeland>
- 33 <http://tinyurl.com/mooihoekschewaard>
- 39 <http://tinyurl.com/witteboerderij>
- 39 <http://tinyurl.com/paperkrimp>
- 41 <http://tinyurl.com/functiemenging>
- 43 <http://tinyurl.com/spontanestad>
- 47 <http://tinyurl.com/woonvisie-zh>
- 49 <http://tinyurl.com/krimpenzorg>
- 49 <http://tinyurl.com/openwaard>
- 51 <http://tinyurl.com/a4delft>

- 51 <http://tinyurl.com/a50oss>
- 53 <http://tinyurl.com/bedrijvenparkhw>
- 53 <http://tinyurl.com/wildgroei-bt>

- 55 <http://tinyurl.com/rapportfab>
- 55 <http://tinyurl.com/voedselbos>
- 57 <http://tinyurl.com/duurzaamtextel>

- 57 <http://tinyurl.com/groenblauw>
- 59 <http://tinyurl.com/duurzamelandbouw>

- 59 <http://tinyurl.com/discussielandbouw>
- 61 <http://tinyurl.com/onderzoek-hw>

Volledig webadres

- <http://www.eropuitindehoekschewaard.nl/wandelroutes/>
- <http://www.vvhoekschewaard.nl/nl/ziendoen/routes-en-fietsverhuur/wandelroutes>
- <http://www.eropuitindehoekschewaard.nl/wandelroutes/strijensasroute/>
- <http://routes.vvzeeland.nl/nl/wandelen/wandelnetwerken/eindeloos-eiland-noord-beveland>
- http://www.vvhoekschewaard.nl/content/news_detail.asp?menu=1022_000000_000000_000213
- <http://www.dichtbij.nl/hoeksche-waard/regio/artikel/3904316/winkeliers-niet-blij-met-boonsweg.aspx>
- https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Krimp,%20het%20nieuwe%20groeien%20%5BMOV-177746-0.4%5D.pdf
- http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Functiemenging_web.pdf
- http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2012_Vormgeven-aan-de-Spontane-Stad_500232002.pdf
- http://www.behoudrijnland.nl/indemedia/html/attachments/20110812_pzh_ontwerpwoonvisie_2011-2020.pdf
- [http://www.vanmeernaarbeter.nl/sites/vanmeernaarbeter.nl/files/KRIMP en ZORG.pdf](http://www.vanmeernaarbeter.nl/sites/vanmeernaarbeter.nl/files/KRIMP%20en%20ZORG.pdf)
- <http://www.oblvernieuwt.nl/Openwaard/vr141/default.aspx#0>
- <http://www.omroepwest.nl/nieuws/12-02-2015/de-automobilist-heeft-er-63-jaar-op-moeten-wachten-maar-de-verlengde-a4-bij-delft->
- http://www.infrasite.nl/news/news_articles.php?ID_nieuwsberichten=5443
- [http://www.bedrijvenparkhw.nl/Content/Uploads/Nieuws/Ommekeer in zicht voor park 20032015.JPG](http://www.bedrijvenparkhw.nl/Content/Uploads/Nieuws/Ommekeer%20in%20zicht%20voor%20park%2020032015.JPG)
- <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/article/detail/1330052/2007/10/17/EZ-bevordert-wildgroei-bedrijventerreinen.dhtml>
- http://www.lto.nl/media/default.aspx/emma/org/1203869/f827053181/fab-rapport_webversie.pdf
- <http://www.hoekschewardenmakerij.nl/initiatieven/voedselbos/>
- <http://www.ecomare.nl/ecomare-encyclopedie/gebieden/waddengebied/nederlands-waddengebied/texel/duurzame-energie-op-texel/>
- <http://www.hoekscherranden.nl/informatie-voor-boeren/15-groenblauwe-dooradering-van-de-hoeksche-waard>
- http://www.nieuweoogst.nu/scripts/edoris/edoris.dll?tem=LTO_TEXT_VIEW&doc_id=220997&h=Zuid-Holland:-Platform-Duurzame-landbouw
- http://www.zuid-holland.nl/publish/pages/10074/duurzameveehouderijenakkerbouw_lr.pdf
- <http://www.deweekkrant.nl/pages.php?page=3153229>

ILLUSTRATIEVERANTWOORDING

Blz. 27	Agrarische Natuurvereniging Altena Biesbosch
Blz. 29	Samenwerkingsorgaan Hoeksche Waard
Blz. 31	Joyce de Visser, Flickr
Blz. 33	John van Rhijn, Flickr
Blz. 35	Matthieu Bobbe, Flickr
Blz. 37	Daan Barnhoorn Fotografie
Blz. 39	http://www.zuid-beijerland-wv.nl/03wink.html
Blz. 41	Antoon Tychon (Guillaume Photography)
Blz. 43	http://www.landwinkel.nl
Blz. 45	Vroondaal Ontwikkeling, Flickr
Blz. 47	Wonen in Oosteinde, Flickr
Blz. 49	Heymanshof
Blz. 49	Energiesprong, Flickr
Blz. 51	BGSV bureau voor stedenbouw
Blz. 53	Promotie Veenendaal, Flickr
Blz. 55	http://blog.marianilandscape.com/
Blz. 55	http://www.action-drones.fr/
Blz. 57	Bram van Broekhoven, Flickr
Blz. 59	http://www.caetshage.org/
Blz. 61	John van Rhijn, Flickr

Het patronenboek beschrijft 18 patronen die met behulp van veldonderzoek zijn ontwikkeld en de ambitie van de Hoeksche Waard weergeven. Ze zijn samengesteld op basis van samenwerking met bestuurders, raadsleden en burgers en dienen als richtlijn voor het opstellen van een toekomstvisie voor de regio. Het boek kan gebruikt worden als naslagwerk door bijvoorbeeld andere gemeenten

en overheden of eenieder die geïnteresseerd is in burgerparticipatie binnen de ruimtelijke planning.

Het patronenboek is onderdeel van het afstudeerwerk “Democratic Landscape”. Dit onderzoek is in 2014 en 2015 uitgevoerd aan de Technische Universiteit binnen de afdeling Urbanism van de faculteit Bouwkunde.

Om als handreiking te kunnen dienen is deze bijlage enkel in het Nederlands uitgevoerd.

